

BUDSLAVO DIEVO MOTINOS PAVEIKSLO ISTORIJA IR KULTAS IKI XIX a. VIDURIO¹

Rūta Janonienė

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJOS

DAILĖTYROS INSTITUTAS

Dominikonų g. 15/1, LT-01131, Vilnius

ruta.janoniene@gmail.com

Budslavo bažnyčia nuo XVII a. buvo visoje Lietuvoje žinomas piligrimystės centras dėl joje saugomo Dievo Motinos paveikslo, tikinčiųjų laikomo stebuklingu ir 1998 m. vainikuoto popiežiškomi karūnomis. Šiame straipsnyje analizuojami šaltiniai apie paveikslo kilmę ir perdavimo bernardinams aplinkybes, aptariama kūrinio meninė forma. Plačiau nagrinėjamos *Budslavo Dievo Motinos* atvaizdo kulto apraiškos: šventovės ir paveiksliui skirtos altoriaus statyba bei perstatymai, atvaizdo grafinės ir tapytos kopijos.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Budslavas, Roma, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dailės paveldas, mažesnieji broliai observantai (bernardinai), stebuklingieji Švč. Mergelės Marijos atvaizdai, Jonas Pacas.

Budslavas – miestelis dabartinėje Baltarusijoje, 50 km į šiaurės rytus nuo Vileikos, 15 km į šiaurę nuo Dauginos. Vietovei pradžią davė čia, Ldk Aleksandro Jogailaičio Vilniaus bernardinams dovanotame miške, XVI a. pradžioje įkurtas eremas, ilgainiui išaugęs į vieną garsiausių Lietuvos bernardinų provincijos vienuolynų, caro valdžios nurodymu uždarytą 1858 m. (bažnyčia toliau veikė kaip parapijė).

Iki XVIII a. vidurio vietovė buvo vadinama Būda (lenk. Buda), vėliau jai prigijo Budslavo pavadinimas, tačiau dar ir XIX a. šie pavadinimai vartoti kaip sino-

nimai (*kościół Budslawski alias Budzki*²). Taip pat kito ir garsiojo paveikslo pavadinimas – daugelyje istorinių šaltinių jis nuo vietovės vardo vadinamas *Būdos Dievo Motinos* paveikslu, o šiuolaikinėje literatūroje įsigalėjęs *Budslavo Dievo Motinos* pavadinimas. Šiame darbe abu pavadinimai vartojami kaip sinonimai kalbant apie XVI–XVIII a., vėlesnių laikų kontekste pirmenybė teikiama Budslavo pavadinimui.

Budslavo Dievo Motinos paveikslas³, pasak tradicijos, yra atvežtas iš Romos XVI a. pabaigoje [1 il.]. Straipsnyje siekiama mokslškai pagrįsti arba atmesti

1 Straipsnis parengtas vydam LMT remtą mokslinių tyrimų projektą „Kultiniai LDK atvaizdai: importas ir vietinė sklaida“ Nr. MIP-11160, pagal Tarybos remiamos veiklos „Mokslininkų iniciatyva parengti projektai“ kryptį.

2 Budslavo bernardinų bažnyčios ir konvento vizitacijos aktas, 1841, in: VUB RS, f. 57–B 53–207.

3 Nežinomas dailininkas, *Budslavo Dievo Motina*, drb., al., 72×65 (tai lentos, ant kurios prikalta drobė, išmatavimai).

[Zieleiewicz Eleutery], *Zwierzinniec na ziemi niebieski to jest puszcza Budzka łaskami boskimi opływająca, których ludzie przy cudownym obrazie Nas. Panny w kosciele o. Bernardynów będącym doznawali*, [Vilnae], 1650.

XVII a. Lietuvos lenkiškos knygos. Kontrolinis sąrašas, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Bibliografijos ir knygotyros centras, 1996.

Будслаўская базіліка Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі, рэд. Ю. Паўлюкевіч, Мінск, 2005.

Вялікае княства Літоўскае: Энцыклапедыя, (рэд. Г. П. Пашкоў і інш.), т. 1: Абаленскі– Кадээнцыя, Мінск: Беларуская Энцыклапедыя, 2005.

Дзянісаў У., Мінскія бенедыктыні: гісторыя зруйнаванага кляштару, in: *Наша вера*, 2003, Nr. 3, [interaktyvus], [žiūrėta 2012-05-11], <http://media.catholic.by/nv/n24/art18.htm>.

Каталіцкія святыні. Мінска-Магілёўская архідыяцэзія, Мінск, 2003, p. 18–27.

Пластыка Беларусі XII–XVIII стагоддзяў, Мінск: Беларусь, 1983.

Нацыянальны санктуарый Маці Божай Будслаўскай, Мінск: Про Хрысто, 2001.

Сакральная жывопісь Беларусі XV–XVIII веков, Мінск, 2007. Слюнькова Инесса Николаевна, *Монастыри восточной и западной традиций*, Москва, 2002.

Ярашэвіч Аляксандр, Росписи Будслаўскага касцёла, [interaktyvus], [žiūrėta 20011-07-12], <http://media.catholic.by/nv/n16/art18.htm>.

Ярашэвіч Аляксандр, *Абраз Маці Божай Будслаўскай*, Мінск: Про Хрысто, 2004.

THE HISTORY AND CULT OF BUDSLAV MOTHER OF GOD PAINTING UNTIL THE MIDDLE OF THE 19th c.

Rūta Janonienė

KEYWORDS: Budslav, Rome, art heritage of the Lithuanian Grand Duchy, Observant Franciscans, miraculous images of the Mother of God, Jan Pac.

SUMMARY

Since the 17th c., Budslav Church has been a centre for pilgrimage renowned in the whole of Lithuania due to the Mother of God painting, which is held there and believed to be miraculous. This article analyses the written sources describing the origin of the painting and the circumstances

surrounding the Observant Franciscans acquisition of it and also discusses the artistic expression of the painting, which confirms the story of the painting being brought from Rome. The occurrences of the cult of Budslav Mother of God painting are researched in depth: the construction and reconstructions of the church and the altar, which were intended for the painting and also etched and painted copies of the painting, etc. The analysis of written sources has shown that the construction and later reconstructions of the church were directly connected to the development of the Mother of God cult. The research also highlights the importance of Budslav Mother of God painting in the Greek Catholic Church of the Lithuanian Grand Duchy, with this being the first time that this particular aspect has been noted. The data found in the sources reveals that the fame of the painting was instrumental in attracting Protestants to the Catholic Church and also strengthening the relation between the Catholic and Greek Catholic Churches through the shared cult. The article discloses that the Bernardines (Observant Franciscans) in spreading the cult of the painting, paid considerable attention to its visual aspect – the surroundings of the painting, impressive altars, and majestic temples which were designed as architectural reliquaries for the miracle image. It is noted that all previous research had interpreted the data incorrectly from the sources about the church. The church, fragments of which have survived, was built of brick in the 17th c., and was much larger and of a different style than was thought before. The article also corrects the dates of the interior decorations set by previous research – of the wall murals and the construction of the main altar. The data in the sources relating to the other means of spreading the cult – religious festivities, oral compositions by the Observant Franciscans, and the distribution of copies of the painting are also discussed. The widely spread copies of Budslav Mother of God painting which remain in sacral buildings and museums indicate that the cult was influential in a large part of the Lithuanian Grand Duchy and also Poland and the painting was worshipped by both Catholic and Greek Catholic Churches.